HILDO VAN ES EN LUDO JONGEN (RED.)

Op zoek naar de hemelse bruidegom : *twaalf heiligenlevens uit een Amersfoorts kloosterhandschrift (Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, 19408-9)*
(Hilversum: Verloren 2021),
isbn 9789087048976, 315 pp, € 29

Ds Hildo van Es erfde van zijn vader een middeleeuws handschrift met het leven van de heilige Catharina van Alexandrië, de naamgeefster van het Utrechtse Catharijneconvent. Voor de teksteditie had hij een neerlandicus nodig die de hertaling kon verzorgen. Via uitgeverij Verloren vond hij OVF-lid Ludo Jongen, specialist in heiligenlevens. In 2011 kwam hun boek uit. Tien jaar later komt het duo nu met een selectie uit de vijftig biografietjes in een handschrift van het Amersfoortse Sint-Aagtenklooster (ca 1480). Hier is in alle gevallen gekozen voor de vrouwelijke heiligen.

Waarom lazen de zusters die heiligenlevens? Het waren voorbeelden ter navolging: mannen en vrouwen die waren vervolgd om hun geloof of uitblonken in afzondering en armoede. Zulke heiligen waren rechtstreeks naar de hemel gegaan en dat hoopten de zusters ook, omdat zij zichzelf zagen als bruiden van Christus.

Het valt op dat alle twaalf beschreven heiligen niet in de Nederlanden woonden, in tegenstelling tot een handvol mannen die ook in het handschrift staan. Die vijftig biografietjes lijken nu een toevallige verzameling, maar misschien is het handschrift eenvoudigweg overgeschreven van een naburig klooster. In de bundel ontbreekt zelfs Agatha, maar ook Agnes en Barbara. Zij waren belangrijke voorbeelden voor de Moderne Devotie, de opwekkingsbeweging die aan de wieg stond van de meeste Amersfoortse kloosters, die dan ook naar hen genoemd waren. Mogelijk stonden die heiligen in een andere bundel die niet bewaard gebleven, versleten door er tijdens de maaltijd uit voor te lezen. Het nu uitgegeven handschrift is juist weinig gebruikt.

In de inleiding geven de auteurs een beeld van de Moderne Devotie en van de bibliotheek van het Sint-Aagtenklooster. Van de geselecteerde twaalf heiligenlevens zijn er acht vroeg-christelijke martelaressen, drie uit de periode 500-800 en één uit de 14e eeuw. Bij elke biografie is een inleiding geschreven over het leven van de heilige en de overlevering van de Amersfoortse tekst. Verschillende biografietjes zijn uniek; van andere bestaan wel meer versies en die zijn hier vergeleken. Deze zorgvuldige teksteditie is zoals gebruikelijk voorzien van noten over die verschillen. Ook zijn de keuzen die bij de uitgave werden gemaakt uitgebreid verantwoord.

Alle teksten zijn ook hertaald en dat is heel prettig. De oorspronkelijke tekst is meestal wel te begrijpen, maar in modern Nederlandse lees je goed door. Ook worden

meteen allerlei duistere begrippen en passages helder. Bovendien is tegenwoordig een groot deel van de Nederlanders zó onbekend met georganiseerde godsdienst dat zij er anders nog niets van zouden begrijpen.

In het handschrift komen geen afbeeldingen voor. Het boek is toch fraai geïllustreerd met miniaturen uit andere handschriften.

Ludo heeft intussen nog meer heiligenlevens uitgegeven. In 2015 verzorgde hij samen met Fred van Kan ook de editie van het Mirakelboek van Amersfoort: *In het water gevonden*. En er komt nog een publicatie: toen ik de Amersfoortse kloosterkronieken opnieuw wilde uitgeven vond ik Ludo meteen bereid om dit samen te doen.

Gerard Raven

Afscheid van vier redacteuren

GERARD RAVEN

De redactie in de oude samenstelling. Boven vlnr Francien Snieder, Jan Lodewijks, Max Cramer, Paul Brusse, Leen Alberts. Onder Gerard Raven, Dirk Steenbeek en Saskia Stouten-Schrijer.

Het afgelopen jaar is de redactie van het jaarboek ingrijpend gewijzigd; dat is niet eerder zo gebeurd. We namen afscheid van vier leden, die zelf actief betrokken waren bij het zoeken naar goede opvolgers.

Jan Lodewijks was veertien jaar redacteur en daarvan liefst dertien jaar voorzitter-eindredacteur. Maar vier van ons hebben dat helemaal meegemaakt. Hij vond snel zijn draai. Met mij als secretaris was er een prima klik en daarna kwam er een beeldredacteur bij, Saskia Schrijer. Jan inspireerde ons als team en verdedigde tegelijk de belangen van het jaarboek in het contact met de Stichting Flehite Publicaties. Hij was een succesduo met vormgever Ronald Boiten; van 200 uur eindredactie bracht hij het proces terug naar 150 uur. En dan vond hij ook nog tijd voor vier jaarboekartikelen van eigen hand.

Verder namen wij afscheid van Leen Alberts, die zeven jaar meedraaide en drie artikelen schreef, waaronder in 2000 het allereerste van het jaarboek. Hij was een deskundige mediëvist en prettige collega.

Over Max Cramer is geschreven door zijn collega's in het jaarverslag van Monumentenzorg. Max was redacteur sinds 2005. Al in dat jaar overtuigde hij ons dat we de vormgeving sterk konden verbeteren met het aantrekken van Ronald Boiten. Ook daarna had hij een scherpzinnige visie.

Stadsarcheoloog Francien Snieder is deze maand november 2021 met pensioen gegaan. Zij was redacteur vanaf het eerste jaarboek 2000, dat ook meteen een jaarverslag van haar dienst bevatte. Het is even wennen zonder haar vriendelijkheid en brede deskundigheid. Daarmee gaf zij geregeld een onvermoed ander perspectief op een artikel.

En dan zijn er vier nieuwe gezichten: Tessa Beckman (Monumentenzorg), Lydia Edelkoort (Museum Flehite), Timo d'Hollosy (Archeologie) en mediëvist Roos van Oosten. Zij zorgen voor de continuïteit en hebben al frisse ideeën ingebracht.